

Ad multos annos, Nagyvárad Drámaműhely!

A Nagyvárad Drámaműhely tagjai több mint két évtizeddel ezelőtt köteleződtek el a dráma és a színház eszközeivel való nevelés népszerűsítésére. Bár mások is végeznek hasonló munkát, formációjuk unikumnak számít a hazai palettán. A műhely tagjai pedagógusok, akik saját munkájukkal, rendszeresen szervezett országos találkozók, kisebb továbbképzőkkel, saját előadásokkal igyekeznek közelebb vinni neveltjeikhez és tanító- és tanártársaikhoz ezt a saját élményre alapozó drámapedagógiai módszert. Az alábbi összeállítás a Nagyvárad Drámaműhely köszöntése céljával készült.

A sort az ötletgazda és a kezdetektől irányítónak, számító *Rusz Csillával* készített beszélgetés nyitja, majd a Drámaműhely három tagja, *Bárdi Rozália-Márta*, *Nagy Ágota* és *Kubola Anikó* szólal meg. A harmadik egységben magyarországi drámapedagógusok, a közösség közeli barátai (*Előd Nóra*, *Török László Dafti*, *Józsa Kata* és *Kis Tibor*) vallanak – egyebek mellett – a szakmai műhelyhez és annak tagjaihoz kapcsolódó élményeikről, érzéseikről.

A Nagyvárad Drámaműhely tagjainak egy része a 2015-ös Országos Drámapedagógiai Napok megnyitóján

„Meg kell tanulnunk gyermekeink szívvel látni”

Rusz Csilla a nagyváradi Szacsvay Imre Általános Iskola tanítója. Ezzel talán mindent elmondtunk, és ugyanakkor alig mondtunk valamit róla. Merthogy Csilla vérbeli pedagógus, akinek élete a tanítás. A gyermek számára szent, akit kísér, formál, nevel, de mindenek előtt nagyon szeret. És nem szereti azt a rendszert, amelyik kettejük útjába tolaszik a kötelező felmérőkkel, a sokféle papírokkal és egyébekkel. Ő inkább játszik, mert tudja, a játékban nincs rangsorolás, csak lelkesedés, öröm, egymásra figyelés – azaz minden, ami megalapozza és biztosítja az igazi tanulást. Minden biztonnyal ezért köteleződött el a drámapedagógia mellett, aminek említése nélkül valóban hiányos lenne a bemutatása. A Nagyváradi Drámapékhely alapításában és vezetésében meghatározó szerepe volt és van. Ezért mindenki előtt vele beszélgetünk.

Rusz Csilla

– *Beszélj a kezdetekről!*

– Néhány évre rá, hogy 1991-ben Nagyváradra kerültem, pár kollégámmal megalakítottuk a Tanítók Klubját. Szerettünk volna szakmai találkozókat szervezni, képzéseket, kerekasztal-beszélgetéseket, s meg is tettük. Könyvtárban, galériákban, osztálytermekben találkoztunk, tanítók farsangját, előszilveszteri mulaságokat szerveztünk – össze szerettünk volna tartani a bihari magyar tanítók közösségét. Három-négy év után ez a kezdeményezésünk kifulladt, aztán ez a „klub” átalakult drámapékhellyé, hiszen az alapító tagok beleszerettek ebbe a reformpedagógiai módszerbe, s ezt szeretjük volna hirdetni és népszerűsíteni.

Több mint két évtizede, miután hazajöttem egy szovátai drámapedagógiai képzésről, melyet Kovács Andrásné Rozika néni tartott, ösztönből éreztem, hogy alkalmazott módszereim megerősödhetnek szakmaisággal, ha elmélyülök a drámában. Hinteni akartam a „magot”, népszerűsíteni, tudatni kollégáimmal, hogy van egy „csodaszer”. Nem akarom misztifikálni a drámapedagógiát, de meggyőződésem, hogy csodákra képes. Egy városi pedagógiai kör alkalmával tartottam egy élménybeszámolót, s felmértem: lenne-e érdeklődés a drámapedagógia iránt. Száz emberből nyolcvanat érdekelt. Rögtön hozzáálltam a szervezéshez. Évente három-négy tanfolyamot szerveztem, s egyszer csak azt láttam, hogy vannak, akik mellém álltak, segítenek a szervezésben, akiket ugyanúgy érdekel ez a módszer, akárcsak engem, és szívügyüknek tekintik a népszerűsítését. A pékhely önszerveződéses alapon működött. Volt, hogy havonta találkoztunk, bemutató foglalkozásokat tartottunk egymásnak, melyeket szakmai értékelők követtek, aztán a pékhely városi, megyei, majd országos tanfolyamok

szervezésébe kezdett. Nincs mögöttünk bejegyzett civil egyesület (mindig hanyagoltuk), nincs intézmény sem mögöttünk, de elértük, hogy a Bihar Megyei Pedagógusok Háza, valamint a Hargita Megyei Pedagógusok Háza felterjessze a programjai közé a drámaképzést. 2012 óta a Romániai Magyar Pedagógusszövetség mellett a Partiumi Keresztény Egyetem az egyik fő anyagi és erkölcsi támogatónk. A Magyar Drámapedagógiai Társaság a kezdetektől támogattott, ahogyan csak tudott. A műhely a mai napig önszerveződéses alapon működik. Alapító tagok voltak: Bárdi Márta, Nagy Ágota, Kovács Ildikó, Kubola Anikó, Bordás Andrea, Rácz Imola és jómagam, de azóta még kapcsolódtak hozzánk segítő kollégák.

Pillanatkép a 2019-es Országos Drámapedagógiai Napok egyik műhelyéből

– *Milyen célokat tűztetek ki magatok elé, és hogyan sikerült azokat tartani?*

– Hát ha mi megismertük ezt a módszert, és megkönnyítette a pedagógusi munkánkat, akkor másnak is meg kell ismernie! Látom, a pedagógusok ki vannak éhezve a gyakorlatorientált képzésre, kézbe akarnak kapni játékokat, a módszert, az élményeket, az akadémikus elméletet unják, nem értik, fölöslegesnek tartják. Ha a kettő egy képzés alatt jól van vegyítve, akkor elfogadják, de másképpen tiltakoznának. Főleg egy nem akkreditált, pontot nem érő képzésen. Mert az ellen a képzés ellen, amelyik pontot ér, ám unalmas, semmitmondó, időrabló, senki nem emeli fel a szavát. Hiszen pontokat gyűjtögetünk... Ez az oktatáspolitikai. Pontok döntenek el, hogy mit ér egy pedagógus. Pontokat lehet szervezni egy éjszaka leple alatt, pult alól, innen-onnan, fiktív képzésekről, politikai szerve-

zetektől, de előbb-utóbb el kell döntenünk: pontokat szerzünk, vagy gyermekeket tanítunk? S aki évek óta visszajár a tanfolyamainkra, az eldöntötte, hogy miért áldoz erre a szabadidejéből.

A szakmai fejlődésen, újabb és újabb információkhoz jutáson túl 21 éve célunk az is, hogy tanfolyamainkon energiával, lendülettel, lelkesedéssel és humorral töltődjenek fel a pedagógusok. Mindig erősít minket a nagy érdeklődés, az ad erőt, hogy folytassuk ezt a munkát.

– Időközben a Drámapühely tagjaival közös előadásokat is összehoztatok. Azok hogyan születtek?

– Bordás Andrea és jómagam vállalunk képzéseket, a műhely tagjaival viszont báb-előadást (Kacor király) és gyermekszínházi előadást (Hapci király) is készítettünk. Ezeket a darabokat én rendeztem, heti rendszerességgel próbáltunk, hogy egy év alatt megszülethessenek. Kollégáim vállalnak bemutatókat is egy-egy foglalkozás erejéig, de egy teljes, többnapos képzést még nem. A 2017-es Bolyai Nyári Akadémia Legyen játék a tanulás című továbbképzőjén nyolcadmagammal tanítottam. Nagy tapasztalat volt a műhely tagjainak, együtt készültünk fel, és együtt értékeltük ki a munkánkat. Még csíkszeredai kollégáim (Jakab Judit és Csóti Csilla) is csatlakoztak a műhelyhez, képzők voltak egy alkalommal. A Drámapühely tagjai valahogy ódzkodnak a megmutatkozástól, inkább tanítványaiknál alkalmazzák a drámapedagógiát, de azért már „töredeznek a jég”...

Kovács Andrásné (Rozika néni), Achs Károly és Rusz Csilla a 2013-as Országos Drámapedagógiai Napok megnyitóján

– *Honnan az Országos Drámapedagógiai Napok ötlete? Milyen céllal, elképzeléssel indult az a program?*

– Talán 1997-ben alakult meg a Romániai Magyar Drámapedagógiai Társaság, az aradi Matekovits Mária elnökségével. Négy évig működött, az egyik alelnöke voltam. Az első Országos Drámapedagógiai Napokat ő szervezte meg Aradon. Akkor az volt a terv, hogy évente megszervezzük, más-más helyszínen, ahol műhelyek működnek. Akkor a csapatban még lelkes székelyudvarhelyi, sepsiszentgyörgyi, enyedi kollégák is részt vettek, akik mind a jászfényszarui Kovács Andrásné tanítványai voltak. A második Országos Drámapedagógiai Napokat Nagyváradon szerveztük, s mivel a következő években mások lelkesedése kezdett csökkenni, a mienk meg erősödni, a további találkozók helyszíne Nagyvárad maradt. Ebben az évben volt a 21. ODN. A program célja olyan továbbképzési lehetőséget teremteni a résztvevők számára, ahol gyakorlati tudásra tesznek szert, szakmailag fejlődnek, és megtanulják, hogy az élményszintű tanítás miként teheti emberségesebbé, gyermekközelibbé a teljesítményorientált oktatást. Ehhez kapnak módszert és eszközt a kezükbe. Nagyon fontos a képzéseinken a szellem, a lélek, de még a test táplálása is. És a humor! Élményszintű tanítást, energiát, erőt, lendületet, derűt, lelkesedést szeretnénk adni és kapni!

– *Kiemelten fontosnak látszott, hogy a „szakma” nagy neveit hozzátok el Magyarországról, de volt, hogy azon túlról is. Kik jártak nálatok ezen a programon, és mit tanítottak?*

– Első mesterünk Kovács Andrásné, Rozika néni volt, ő tette le az alapokat. Ő nem elméletet tanított először, hanem hagyta, hogy élményeket gyűjtsünk, érzelmileg érintettek legyünk. A játéktól indított, majd következtek a „mintha” drámai helyzetek, aztán a tanítási dráma s utána a módszer elméleti része. Rozika néni után sorakoztak a többiek: Előd Nóra (tanítási dráma), Achs Károly (sajátos érzelmi nevelés), Török László „Dafti” (vers, képzőművészet, zene, érzélem találkozása a drámában), Kiss Tibor és néhai Fodor Mihály (gyermekszínházi játék), Hollós József (társadalmi és ifjúsági problémák feldolgozása a dráma eszközeivel), Kunné Darók Anikó (érzékenyítő játékok az óvodában), Zalavári András (tanítási dráma), Joe Winston (mesefeldolgozás a dráma eszközeivel), Láposi Terka (bábhasználat a dráma útján), Józsa Katalin (drámatáborok szakmai koncepciója). De ez a felsorolás sem teljes, még sorolható...

– *Mesélj érdekesekeket, szépeket az Országos Drámapedagógiai Napokról!*

– A lelkeim sír az örömtől, amikor meghirdetjük a rendezvényt, és 12 óra alatt 120 jelentkező van. Aztán az is meghat, hogy nem volt még olyan előadó, aki visszautasította volna a meghívásunkat, pedig közel sem tudunk annyi tiszteletdíjat fizetni, mint – például – Magyarországon. Sőt, a kezdetekben barátságból jöttek el, most is jelképes a fizetségünk. Hát a legszebbek a barátságok! Itt igazi barátságok születtek! Emlékeimben van, amikor a drága szülők az osztályomból főzték a töltött káposztát, amivel megkínáltuk a résztvevőket. Kötényt kötöttek, egy hosszú asztal mögöl, mint a vásáron kiáltották: „Itt a legfinomabb, ebből vegyenek, ebben füstölt is van!” A mai napig nem merjük elengedni ennek a varázsát, és a rendezvény előtt a műhely tagjai kenik a libazsíros, ikrás, lekváros,

zakuszkás szendvicseket, hogy otthonos ízekkel várjuk a vendégeket... Olyan, mintha egy gasztronómiai rendezvényről beszélnék. Szakmai „szépség”, mikor valaki úgy megy haza, hogy alig várja a holnapot, hogy ismét bemehessen a gyerekek közé!

– *Többször tapasztaltam, hogy ha éppen nem keresztezték egymást a műhelyeik, a meghívott műhelyvezetők egymás foglalkozásain is részt vettek. Egymástól is tanulnak, idős korban is... Hogy is van ez?*

– Ahány ember, annyi stílus, ez a sajátossága a drámapedagógiának. Az érzelmi nevelés egyik csodaszere, mely a személyiségeden át tud hatni csak. Hát hogyan lennének kíváncsiak egymásra! Táplálkoznak egymásból! Nincs rivalizálás, egymás mellett „nyílnak ki ezek a virágok”, egymás „ásványaiból” táplálkoznak...

Neves magyarországi szakemberek köszöntése a 2015-ös Országos Drámapedagógiai Napokon

– *Te is gyakran eljársz Magyarországra képzéseket tartani, belső embernek számítasz a „szakmán” belül... Miket viszel a határon túlra?*

– Bármit, amit kérnek. Van, hogy tanítási drámát, de volt olyan is, hogy a sajátos módszeremet kellett bemutassam, amivel egy előadást készítek elő.

– *Nemcsak te, de mindenkori diákjaid is nevet szereznek maguknak a magyarországi gyermekszínházi fesztiválokon. Jó ideje mindig a legjobb minősítést hozták el a Weöres Sándor Országos Színházi Fesztiválokról. Mesélj ezekről!*

– Ha nincs Kiss Tibor és Fodor Misi, én soha nem megyek el fesztiválra. Amióta tanító vagyok, mindig érdekelt a gyermekszínházas, minden évben voltak előadásaim. Amatőr módon tettem a dolgom. Aztán 11 évvel ezelőtt elmentem egy enyedi fesztiválra az osztályommal. Kirándulásként fogtuk fel, de ott Kiss Tibor és Fodor Mihály, két magyarországi szakember véleményezte az előadásunkat. Egyből meghívtak a Weöres fesztivál gálájára. Így kaptam kedvet, s azóta, ha tehetem, minden évben viszek egy darabot a fesztiválra. Ez a fesztivál felmenő rendszerű, van megyei, regionális és országos forduló.

Rusz Csilla „édeskéinek” bemutató előadása a 2015-ös Országos Drámapedagógiai Napokon

lója. Ha kérsz minősítést, akkor első alkalommal megkapod.

A gálára a megyei és a regionális zsűri tagjai jelölik az általuk legjobbnak, legérdekesebbnek tartott előadások közül az országos rendezvény résztvevőit. A meghívásról a Magyar Drámapedagógiai Társaság elnöksége hozza meg a döntést. Eddig minden előadásommal, a Lúdas Matyival, a Kacor királlyal, a Hapci királlyal, a Kevély Kerekivel, a Taskó feleséget keressel, a Hammas Gyurkával, a Csalóka Péterrel, a Kövér Lajos és Sovány Lacival, a Lusta pékinassal és A boszorkány lányával is eljutottam a gálára. Te jó ég, most számolom össze, ez 10 előadás! Egyik évben édesanyám halála miatt nem tudtunk menni, pedig már megvolt a kész előadás... Biztos utána angyalszárnyon kísért végig, s szerencsét hozott nekünk.

Persze azóta elvégeztem egy gyermekszínházrendezői képzést. Hogy mit jelent nekem?! Az életem része, amikor a gyerekek örömjátékát látom a színpadon, remegek, sírok a gyönyörűségtől!

2015-ben én kaptam meg az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kultúráért Felelős Államtitkársága által felajánlott különdíjat – a határon túli magyar nyelvű gyermekszínházasért végzett munkámért! Ezt egy évben egy ember kaphatja meg. Senki nem készített fel rá, nem jelezték előre, így hát kellően meglepődtem. Mire a színpadra értem átvenni, már patakozott a könnyem, és arra gondoltam, miért Magyarországon kapom ezt a díjat, hiszen én „otthon” dolgozom...

– *A Drámaműhely tagjaival kijártok magyarországi táborokba, rendezvényekre is...*

– A Kovács Andrásné által szervezett Bakancsos drámatáborokba csoportosan járunk, a Budapesten évente megrendezett Marczbányi téri Drámanapokra, a kecskeméti Hol-Mi módszertani vásárra szintén. Ezeken a képzéseken a mai napig sokat tanulunk.

– *Az Országos Drámapedagógiai Napok résztvevőitől minden bizonnyal gyakran jönnek visszajelzések a programról. Milyenek ezek? Mi az, amit a legjobban szeretnek, igényelnek?*

– Mindig sok-sok gyakorlatot, játékot, bemutató órát várnak. A drámapedagógiában először a gyakorlatokkal ismerkedik meg a résztvevő, a megtapasztalás után jön az elméleti anyag. Ettől is izgalmas. Nem elég az agyat táplálni, az érzelmekre kell hatni mind a felnőttképzésben, mind az iskolában. A drámapedagógia éppen az élményszinten történő tanítás. Minden oktató kezébe adnám, éljen vele, mert megkönnyítené munkáját (ha az egyáltalán munkának nevezhető). A dráma őszinte műfaj, őszinte és erőteljes. Érzelmekkel van tele, és nincs benne rossz válasz. Minden tanárnak tisztában kell lennie saját szaktudásával és képességeivel: érzi-e a saját kompetenciáját, képességeit, az osztályban betöltött szerepét elég erősnek tartja-e ahhoz, hogy a dráma-hozta „csodás” helyzeteket kezelni tudja? Mert nemcsak szaktudása, hanem a megélt hite is próbára kerülhet egy-egy drámai szituációban.

Véleményem szerint azonban a dráma bevonása az oktatásba elsősorban nem módszertan, hanem szemléletmód kérdése. Általános iskolás gyerekeknek a humántudományok mindegyike könnyebben tanítható ilyen jellegű tevékenység által, mint a szokásos frontális és verbális módszerekkel. Meg kell tanulnunk a gyermekeink fülével hallani a megtanítandó történetet, az ő szemükkel és szívükkel látni az eseményeket, s felfedezni azokat a játékos elemeket, amelyekkel az üzenet számukra könnyebben továbbadható. A drámajátékok – emocionális töltöttségük és komplexitásuk miatt – igen alkalmasak az üzenet elmélyítésre, az események átélésére.

– *Látod-e azt, hogy miként hasznosítják a pedagógusok mindazt, amit ezeken a programokon tanulnak?*

– Látom. Mivel módszertanos is vagyok, ha kimegyek inspekcióba, látom, ahogyan beépítik az óráikba. (Remélem, nemcsak amiatt, mert pont engem delegáltak...) Na-

gyon sokan megkeresnek, akik a szakdolgozataihoz keresnek anyagokat, és kipróbálják a módszert. Vannak, akik a ODN alkalmával mesélnék tapasztalataikról. Sokszor látom a gyakorlatok, játékok variációit iskolán kívüli programokon is.

– *Az országon belül nincs több drámaműhely. Vajon miért?*

– A kezdetekben szerveződött Aradon, Sepsiszentgyörgyön, Székelyudvarhelyen. Nem sokáig éltek. Talán hiányzott a csapat egy ember mögül, körül. Én szerencsés voltam, vagyok, olyan csapat áll mögöttem, akikre mindenben számíthatok, kollégáim, de barátaim elsősorban. Vigyázunk egymásra, szakmailag segítjük egymást, sokat beszélgetünk. Életem fontos részei!

Árnyjáték a 2012-es Országos Drámapedagógiai Napokon

– *Mit lehetne tenni azért, hogy változzon valami?*

– Belső készítetés nélkül senkire nem lehet és nem is kell ráerőszakolni, hogy műhelyt hozzon létre.

– *Eltelt 21 év, kikerülhetetlen a kérdés: Milyennek látod a mérleget? Mik vannak a „plusszos” és mik a „mínuszos” tényérban?*

– Folytatni szeretnénk ezt a munkát. Rájöttünk, hogy újra kell indítani az alapokról, mert azóta „kitermelődött” egy ifjú pedagógusréteg, és velük is lépésről-lépésre kell elkezdeni a drámapedagógia megismertetését. És a dilettánsokat is ki kell szűrniük, akik drámapedagógiának nevezik azt, ami nem az!

– *Hogyan tovább Nagyvárad Drámaműhely?*

– Nem hagyhatjuk abba ezt a munkát, mert ha bemész egy osztályba, gyerekek közé keveredsz, mindegy, milyen tantárgyat tanítasz, ha nem vagy felvértezve kellően sok módszerrel, elvéreztél. Ha tankönyvet, tantervet tanítasz, s nem a gyereket figyeled, ha nem neki szeretnél megfelelni, zsákutcába juthatsz. Ha tanár vagy, s szeretet nélkül dolgozol, ebben a munkában örök vesztes maradsz. Ma már az élménypedagógiai, mentálpedagógiai tréningek is használják a drámajátékokat, gyakorlatokat, konvenciókat. Ezek alapok, meg kell tanulni őket, hogy tudjunk válogatni belőlük. S tesszük mind ezt az ügy, a gyerek iránti szeretetből. Lelkesen, energiával, jókedvvel, humorral, megújulva, odaadással és kitartással.

„Kevesebb lennék nélküle”

Bárdi Rozália-Márta

Bárdi Rozália-Márta 35 éve tanít alsó tagozatos gyermekeket Nagyváradon. Egy éve került a Szent László Római Katolikus Líceumba, előtte 25 évig a Lucretia Suciú Általános Iskolában dolgozott, többségben roma gyerekekkel. Kezdetektől tagja a Nagyvárad Drámaműhelynek.

– Megalakulásától kezdve tagja vagyok a műhelynek. Első perctől kezdve nagyon tetszett a módszer. A műhely tagjai olyan kollegáim, barátaim, akikkel szívesen dolgozom együtt. Ők olyan pedagógusok, akiknek értékrendje, szakmai hitvallása nagyon közel áll az enyémhez.

Immár 21 éve szervezzük együtt az Országos Drámapedagógiai Napokat. Báb- előadásokat készítettünk, melyeket bemutattunk egymás osztályának. Szakmai továbbképzéseken veszünk részt. Találkozásaink során sok szakmai kérdést megbeszél-

lünk, „váltjuk a világot”, és a magánéleti gondjainkat, örömeinket is megosztjuk egymással.

Pillanatkép a 2013-s Országos Drámapedagógiai Napok egyik műhelyéről

A közösség által feltöltődök, a közös munka, az együttlétek, a szakmai beszélgetések segítenek abban, hogy a mindennapi munka ne váljon rutinná, mindig tanulok valami újat. „Fitten” tart.

Amikor egy 1995-ös nyári továbbképzésen találkoztam ezzel a módszerrel, olyan hatással volt rám, hogy úgy éreztem, szeptemberben egy teljesen más tanító lép be az osztályba. Lenyűgözött! Annyira más, újszerű volt, hogy teljesen bezsongtam. Ehhez nagyban hozzájárult a képzőnk, Kovács Andrásné, Rozika néni személye is. Mai napig hálás vagyok neki ezért és mindenért, amit tőle kaptam, tanultam.

Folytatván az előbbi gondolatot: más tanító lépett az osztályba, aki látta, hogy a gyerekekre is nagyon pozitívan hat. Ugyanakkor nagyon óvatos voltam, hiszen felhívták a figyelmet arra is, hogy vannak dolgok, amelyekre vigyázni kell. A drámapedagógia nem egyenlő a pszichodráával, nem terápiás céllal alkalmazzák. Aztán mikor jobban megismertem ezt a módszert, rájöttem, hogy mennyi mindenben segít a gyerekeknek: elfogadóbbak, kreatívabbak lesznek, miközben közösségformáló ereje van, és segít élményszerűen ismereteket szerezni.

Hogy az Országos Drámapedagógiai Napok mit jelentenek számomra?! Megbeszéléseket, feladatleosztásokat, padtologatásokat, zsíroskenyér-kenéseket, káposztatöltést, telefonálgatást... Aztán két napig egy „másik” világba csöppenek: ahol élmények, találkozások, „aha, na ezt alkalmazni fogom!”-gondolatok „érnek”, és elmaradhatatlan az esti éneklés... Utána nehéz visszazökkenni a valóságba, de lendületet ad!

Szekelyföldi képzésen a Drámapedagógiai Napok tagjai

A műhely tagjaival rengeteg élményben volt részünk. Ha elmentünk valahova együtt, mindig történt valami, ami emlékezetessé tette az utat. Egyszer egy görög fantáziatáborban, az éjszakai túrán egy patakparton néreisz, tengeri nimfa voltam, akinek az érkező gyerekcsoportokat át kellett vezetnie a vizen. Sötét volt, s már nem emlékeztem, hogy hol van a partmenti bokrok között az átjáró. Azt hiszem, én voltam a görög mitológia legbénább néreisz. Tőlem pár méterre Ruzs Csilla mint Sziszüphosz követ görggett. Ő sem remekelt...

A sok közös élmény mellett talán az a legfontosabb számomra, hogy sok kiváló szakembertől tanulhattam. Olyan barátaim lettek, akikre mindig számíthatok. A gyerekekkel való munkában mindig jelen van és jelen lesz a drámapedagógia. Kevesebb len-

nék nélküle. Az Országos Drámapedagógiai Napokat, remélem, ezután is szervezni fogjuk. Jó lenne új bábos produkció... Ezen kívül jöhet bármi, ami dráma!

„Ez nem munka, ez együttlét, feltöltődés, barátság, nagy közös játék”

Nagy Ágota a Bihar megyei Biharfélegyházán tanít elemis kisdíjakokat. „Egy egyszerű kis tanító néni” – ahogyan ő mondja magáról. A Nagyváradi Drámaműhelyben viszont oszlopos tagnak számít.

Nagy Ágota

– Kezdő tanítóként minden alkalommal elmentem a Ruzs Csilla által szervezett Tanítók Klubjába, hogy „hasonszőrű” emberekkel találkozjak, és tanuljak valami újat, valami mást, mint amit az öreg tanító néniktől láttam a falusi iskolában. Ott hallottam először a drámapedagógiáról, és merő kíváncsiságból mentem el az első tanfolyamra. Érzelmileg nagyon hatott rám. Megtetszett, és maradtam.

Valójában nem is tudom, hogyan lettem a Drámaműhely tagja. Így alakult.

Az Országos Drámapedagógiai Napok megszervezésében, lebonyolításában, a „táskahordozásban” veszünk részt aktívan Csilla irányítása mellett.

Van egy bábcsoportunk is, hogy tanít-

ványainkat meglephessük egy-egy mesével, vidám történettel. Ez nem munka, ez együttlét, feltöltődés, barátság, egy nagy közös játék, melyben bármikor számíthatunk egymásra, feltétel nélkül.

Mindig is gyermekcentrikus tanítónak tartottam magam, igyekeztem érdekessé, élményszerűvé tenni a tananyagot, mozgalmassá varázsolni a tanórákat. A drámapedagógia megerősített ebben, lehetővé tette, hogy a nehéz sorsok mögött is meglássam azt a kicsi jót, azt a kicsi lángot, melyet érdemes táplálni, hogy szépen lobogjon. Ezt szeretettel lehet elérni, így a drámapedagógia valójában szeretni is tanít. Ha a roma gyereket szeretted, akkor ő is képes fejlődni, és írástudatlan szülei is hálásak lesznek neked.

A legtöbb csoportommal a drámajátékok szintjéig jutunk csak el, s ezeket a tanórák különböző mozzanataiba építem be. Közösség, együttműködés, empátia, egymásrafigyelés kialakítása, a kommunikáció fejlesztése a legfőbb célom velük. De volt olyan osztályom,

Közös „padlós” vacsora

amelyikkel meséket dolgoztunk fel a drámapedagógia eszközeivel, élethelyzeteket játszottunk el saját élmény vagy képzelet alapján.

A helyi szintű előadásokkal a színpadon is bebizonyítottuk, hogy csapatmunkával akár színházi élményt is teremthetünk mindenki legnagyobb örömére.

A gyerekek közt volt egy, a színjátásban tehetséges kis roma leányka. Legtöbbször ő kapta a főszerepeket, pedig problémái voltak a szövegtanulással. Ezért mindenki segített neki, együtt gyakoroltak vele szünetekben, délután a parkban, és a leányka hibátlanul teljesített. Ez volt az igazi csapatmunka!

Az Országos Drámapedagógiai Napok és minden drámapedagógiai tanfolyam számomra feltöltődést jelent. Ezekon a napokon, ha csak néhány órára is, de kiléphetek a tanítói, a szülői és a feleségi szerepkörből, és lehetek akár kismadár, gyerek... vagy csak pusztán szemlélő, de mindenképpen más, mint a hétköznapi életben. Örömeket, bánatokat, problémamegoldásokat élhetek át, önfeledten játszhatok, és csak utána fogok arra gondolni, hogy miként hasznosíthatnám az átélteket a mindennapi munkámban.

Kovács Andrásné, Rozika néni temperamentumos kiállása, a jászberényi óvó néni által teremtett családi hangulat, Rusz Csilla érzelmekre ható foglalkozásai minden alkalommal megérintettek és elgondolkodtattak. De sorolhatnám tovább a sok előadó ne-

A Rusz Mónika által vezetett műhely a 2012-es Országos Drámapedagógiai Napokon

vét, akik mindannyian gazdagítottak bennünket. Mindenért és mindenkiért nagy hálát érzek.

A 21 év elröpült. Sírás és nevetés, nagyon sok öröm és játék volt benne. Sok helyszín, sok előadó, de megtanultuk: bárhol legyünk is, a legfontosabb az, hogy együtt vagyunk.

Remélem, lesznek még Országos Drámapedagógiai Napok, a bábcsoport is működni fog, és a drámajátékkal való tanítást sem szeretném abbahagyni.

Kubola Anikó

„Mindig jó volt, és most is jó együtt”

Kubola Anikó jelenleg a határszéli Bors község Tamási Áron Ipari és Mezőgazdasági Szakképző Líceumában tanítónő. 35 éve pedagógus. Ő is a Nagyvárad Drámaműhely egyik alapembere.

– 1992 szeptemberében lettem a nagyvárad Dacia Iskola tanítója, ott ismertem meg Rusz Csillát. Ő is abban az évben került abba az iskolába. Akkor én nyolcéves szakmai tapasztalattal rendelkeztem. Aztán a kezdeti kollégialis viszonyból egyre mélyülő barátság alakult köztünk. Tőle hallottam először a drámapedagógiáról, engem ő „fer-

tözött meg” velem. Nemcsak azért vállaltam az új tanulását, hogy a gyerekeknek átadhassam azokat, hanem önmagamért is. Már az első „drámás” képzéseken megfogott az ott tapasztalt felszabadult, baráti hangulat. Nagyon jól éreztem magam, egy-egy képzés után szakmailag és lelkileg is feltöltődtem. Új barátokat szereztem, bekapcsolódtam a szervezőmunkába. Segítettem Csillának, ugyanis az első Országos Drámapedagógiai Napokat a mi akkori iskolánkban, a Dacia Iskolában szerveztük meg. Akkor még nem neveztük „drámapedagógiai” a csoportunkat, inkább csak azt mondanám, hogy néhány barát összejövéséről volt szó, akiknek tetszett a drámapedagógia.

Közös tánc az egyik első Országos Drámapedagógiai Napokon

Csilla mellé álltunk, mert szerettük a módszert, mert jó volt együtt lenni, és mert láttuk, hogy milyen sok pedagógust érdekel. Engem nagyon meglepett, mikor láttam, hogy már – az általunk szervezett – első Országos Drámapedagógiai Napokra milyen sokan jöttek egészen távoli megyékből is. Hosszú órákon át utaztak csak azért, hogy részt vehessenek a képzésen. Emlékszem, a záráson Demjén Ferenc Kell még egy szó című dalt énekeltük. Körben álltunk, fogtuk egymást kezét. Meghatódva énekeltünk, többünk szemében könny csillogott. Akkor fogalmazódott meg bennem először: milyen jó, hogy

Téltemetés, 2006-ban

léteznek lelkes pedagógusok, akik számára olyan fontos a gyermek, hogy időt és fáradságot nem kímélve, a családot több napra hátra hagyva eljönnek csak azért, hogy fejlődjenek.

Ez volt az első országos rendezvényünk. Azóta több mint húsz országot és sok kicsi egynapos megyei képzést szerveztünk. Ezekkel kapcsolatosan az oroszánrész mindig a Csilláé.

Az évek során kialakult a többi szerepkör is. Volt, aki a pogácsát rendezte, volt, aki a plakátírásért felelt, volt, aki a foglalkozásvezetőket várta a vonatnál, volt, aki a bentlakást igénylőkkel foglalkozott, őket kísérte a bentlakásba, volt, aki a titkári teendőket látta el. Jómagam többször adtam szállást műhelyvezetőknek vagy résztvevőknek. Kezdetben minden költséget a részvételi díjakból fedeztünk.

Volt, amikor terembért is kértek, aztán a foglalkozásvezetők utaztatását, honoráriumát, az étkezést is fizetni kellett. Hogy ne terheljük többel a résztvevőket, többször szponzoroktól kértünk anyagi segítséget.

A sok hosszú év közös munkája összekovácsolta a szervezőcsapatot. Sokat nevetünk együtt. Voltak kritikus helyzetek is, amelyeket meg kellett oldanunk, de együtt mindent áthidaltunk. Mindig jó volt és most is jó együtt.

Hogy miben változott az attitűdöm a dráma alkalmazása által?! Mindannyiunk nagymestere, Kovács Andrásné, Rozika néni szavait idézem: „A módszer én vagyok.” Nem attól jobb egy pedagógus, mert drámázik, hanem attól, hogy érzi a gyermeket. Én ezeken a képzéseken váltam nyitottá az újra, s közben empátikusabb, érzékenyebb is let-

Magyarországi táborban a Drámaműhely tagjai

tem. A drámapedagógia sokat segített abban, hogy elfogadjak másokat, és sok mindenben megerősített, amiben azelőtt bizonytalan voltam.

Természetesen tanítványaim körében, tanítási óráimon is alkalmazom, és érzem, hogy alakulnak általa. Drámajáték adaptációkkal is megtűzdelem a tanítási tevékenységemet – a játékokat az adott nevelői célnak megfelelően módosítom. Érezhetően jobb emberekké válnak általa a gyermekeim.

A szülőkkel való foglalkozásokon is nagyon jól használhatók a drámajátékok, de a különböző ünnepélyeken, évzárókon is hasznukat veszem. Még úgyis, hogy a színházi, rendezői része tőlem távolabb áll. Nem érzem, hogy színdarabok rendezésére lennék képes. Érdekes, hogy mióta magam is részt vettem „színpadra vitt” produkciókban, még bátortalanabb lettem ezen a téren. Ez amolyan „hályogkovács-szindróma”.

A további terveim?! A drámaműhely életében ezentúl is részt szeretnék venni. A szervezőmunkát vállalom, és azt is, hogy további képzésekre járjak. A folyamatos szak-

mai megújulásnak, fejlődésnek szükségét érzem. Az ilyen körű baráti-szakmai kapcsolatok ápolása is fontos, hiszen a szakmai tapasztalatok megosztása, meghallgatása által épülünk. Mindez a szakmai kiegészés ellen is gyógyír.

Így, 35 év tanítói múlttal magam mögött talán nem mondok nagy újdonságot azzal, hogy a mindenkori gyermeket elsődlegesen szeretni kell. Éreznie kell a belé vetett bizalmunkat, azt, hogy fontos számunkra, hogy szeretjük őt. Mindig őszintének lenni vele, soha nem szabad megéreznie, hogy becsaptuk. Amennyiben ilyen szeretetteljes, bizalmi kapcsolat alakul ki a gyermek és a tanító között, bármilyen módszert sikerrel alkalmazhat a tanulás érdekében. Minden gyermek egy csoda, egy kincs, akire vigyáznunk kell, és felelősségteljesen kell formálnunk őt.

A végén álljon itt egy idézet Homoki-Nagy Katalin Kavicsdobáló című írásából: „Gyereket nevelni annyi, mint kavicsot dobálni a tengerbe... Igen, leül az ember a parton, és dobálni kezdi a vízbe a köveket. Kisebbet, nagyobbat. És nem lát semmit. Dobálja tovább – és akkor sem lát semmit... Hiába – gondolhatja –, nem történik semmi. Hát érdemes?! Igen ám, de ha valaki elég kitartó, egyszer csak meg fogja látni, amint a víz színén megcsillan valami. – Föld!

Széles – nagyon széles alap kell a mélyben, hogy láthatóvá váljék a csúcsa. De minden kavics: szigetek, hegyek kezdete lehet. Igen, a hegyrakás-szigetépítés öröme a miénk. Építsünk bátran!”

„Talán túl is nőttek rajtunk, egykori oktatóikon”

Előd Nóra

Dr. Előd Nóra 1958-ban szerzett tanári diplomát Budapesten, az ELTE magyar-orosz szakán. Magyar-tanárként foglalkozott versmondással, színjátszással. A 80-as évektől érdeklődése az amatőr színjátszásról akkoriban leváló drámapedagógia felé fordult; mind elméleti-tudományos, mind gyakorlati-oktatási munkásságával a magyar drámapedagógia úttörői között tartja magát számon, a mai napig ezen a területen munkálkodik. Pályája során óvodástól a felnőttig minden korosztállyal foglalkozott, de fő tevékenységi területe a tanárképzés és -továbbképzés volt. A nyelvtudomány-nyelvoktatás, valamint a drámapedagógia területén kívül publikációi jelentek meg önéletrajzi-dokumentarista, illetve az utóbbi húsz évben a holokauszt emlékezés témakörében.

Az alábbiakban előbb a Nagyvárad Drámaműhelyhez kapcsolódó emlékeiről, élményeiről vall.

Előd Nóra foglalkozásvezetés közben

– A Nagyvárad DrámaMűhely törzsgárdájával való első találkozásaim helyszíne Jászfényszaru volt, Kovács Andrásné Rozika (néni) jóvoltából, aki elsőnek karolta fel a határokon túli magyar pedagógusok drámapedagógiával való „beoltásának” ügyét. A 90-es évektől mintegy 10 alkalommal megszervezett, csodás emlékű Bakancsos (értsd: afféle fapados) táboraiba csaknem minden nyáron meg voltam hívva oktatóként –, itt találkoztam azzal a néhány nagyvárad pedagógussal, akikből aztán a váradi műhely kinőtt. Kivételes tehetségű, invenciózus, semmi-se-sok-ha-munkáról-van-szó típusú, építő-gyarápító szellemiségű, gyerek- és egyszerűető tanítók, tanárok alkották a magot (amely később bővült is, erősödött is) –, nem volt nehéz azonnal egymásba szeretnünk. Néhány ilyen jászfényszarui tanulóév után a saját lábukra álltak, megindították a nagyvárad képzéseket –, innen kezdve (2001-től) mintegy 15 éven át lehettem évi egy vagy két alkalommal vendégük, tanítójuk, barátjuk, szurkolójuk, s ebben a státuszban megmaradtam mind a mai napig, azóta is, hogy szakmailag egészen önellátók lettek, nem szorulnak külső segítségre.

Talán túl is nőttek rajtunk, egykori oktatóikon. Szándékosan nem említek neveket, nehogy valakit véletlenül kifelejtsek a felsorolásból; talán csak a Műhely motorját, a lelkesedésben, szervezőkészségben, kreativitásban, szakmai ötletességben kimeríthetetlen,

fáradhatatlan, ma már határon innen és túl is elismert Rusz Csillát nem tudom említetlen hagyni. De ahogy a Műhely elképzelhetetlen Csilla nélkül, úgy Csilla elképzelhetetlen a hozzá szorosan kapcsolódó vezérkar nélkül: a mára hatékony, valóban műhellyé vált intézményt együtt hozták létre, és együtt működtetik.

Az évente ismétlődő nagyváradi képzések – akár a megyei, akár az országos szintűek – specifikumát a magam részéről három pontban tudnám összefoglalni.

Szakmai megítélésük nem az én feladatom, hiszen mint oktatót, nekik kell értékelni az én munkámat, de azt érdemes elmondani, hogy az oktatógárdát és a programot mindig úgy állították össze, hogy azzal nekünk is mindig kínáltak újat (új területet, új eljárást, új szemléletmódot), figyelemre méltót, élményként és tudásként magunkkal vihető. És nemcsak a magyarországi kollégák munkájába nyerhettünk bepillantást, de különös örömmel láthattuk az elég hamar „mélyvízbe dobott” helybéli drámatanárok munkáját, fejlődését, szakmai sikereit.

Az első néhány év után az a bizonyos törzsgárda – a „haladók” – számomra szakmai kontrollként, társalkotóként működtek: kvázi rajtuk próbáltam ki újonnan, direkt Nagyvárad számára kidolgozott játékaimat, és egy-egy drámafoglalkozás végleges for-

A korábbi Országos Drámapedagógiai Napokon Rusz Csilla tanítványainak anyukái biztosították a résztvevők étkeztetését

májának kialakításában bátran számíthattam (és számítottam is!) őszinte, hozzáértő bírálatokra, ötleteikre.

A képzések formai keretei és kísérő programjai feledhetetlen, életre szóló élményt jelentettek az ünnepélyes megnyitótól (Rusz Csilla „édeskéinek” fellépésével) a zárásig, az anyukák töltött káposztájától a kiszabáb-égető, téltemető, lobogó tűzű havas éjszakáig, a táncmuzsasz estétől a nagy közös éneklésekig – mindez (s még sok más esemény) rám, aki hajlamos vagyok a formák alábecsülésére, sőt talán lekicsinylésére, szemléletformá-

Közös esti éneklés Nagyváradon

ló-átalakító érzelmi feltöltődésként hatott.

– *Miért éppen a drámapedagógia mellett köteleződött el? Saját munkájában, életében mit jelent a drámapedagógia?*

– Drámapedagógusi pályám alkalmasint középiskolás koromban, az iskolai színjátszókörben kezdődött. (A színjátszás egyébként családi örökség volt: színész is (kolozsvári!), szavalóművész is (segesvári) volt a felmenőim közt.) Magyartanárként irodalmi önképzőkört, versmondókört, színjátszókört alapítottam-vezettem. Részből ezen keresztül, részből a közben felcseperedett, lelkes versmondó-színjátzó gyerekeim révén kerültem kapcsolatba a drámapedagógia „nagyjaival”: Mezei Évával, Gabnai Kata-

linnal, Debreczeni Tiborral. Mindez azokban az években történt, amikor a drámapedagógia mint a színjátszásról leváló, önálló tevékenységi forma különböző csatornákon keresztül megérkezett a magyar – először a népművelésbe, később a közoktatásba is. Az őskor – mi kicsit hőskornak is érzékeljük – nagyjából a 90-es évek – a tanulás (szentesi drámatanár-táborok, David Davis: Fót, Birmingham...), építkezés (tanmenet-összeállítás, szakirodalom-fordítás és -gyártás, tanári képzések és továbbképzések) időszaka volt; jómagam közel 30, az ország legkülönbözőbb csücskeiben szervezett, vizsgával és bizonyítvánnyal záruló drámatanárképző tanfolyamon tanítottam. Így nőtt föl a magyar drámapedagógia, és erről a töről fakadt a Nagyvárad Drámaműhely is.

Nagyon hiszek a drámapedagógiában: személyiségformáló, közösségépítő, szemléletmegalapozó, gondolkodásra szoktató, látókörtágító, döntésképeséget kialakító állampolgári méltósággal élni tudó embereket nevelő erejében.

Ma is tanítok, és tanítványaim visszajelzéseiből úgy látom, érdemes.

És hogy melyek a hosszú távon elkísérő élményeim erről a területről?! Erre a kérdésre adható egyetlen válaszom talán dicsekvésnek fog hatni, mégis azt gondolom, a lehető legpontosabban éppen a feltett kérdésre ad választ: idézek néhányat legutóbbi, középiskolákban immár több mint 40 alkalommal levezetett, az identitásról/zsidóságról szóló drámafoglalkozásom (írásos) tanulói visszajelzéseiből.

„Úgy érzem, a drámaóra segítségével többnek érezhetem magam mint ember. Gazdagabb lettem.”

„Úgy érzem, hogy ezután egy kicsit másabb ember lettem.”

„Soha nem volt még részem ehhez hasonló élményben. A kérdőjelek sokasága még egy jó darabig fog bennem keringeni.”

„Sokat kellett gondolkoznom, és sok kérdőjel maradt a fejemben.”

„...más nézőpontból láhattuk az eseményeket, rákényszerített, hogy kívülállókból szereplőkké váljunk.”

„...két dolog volt kiemelkedő: az egyik, hogy ez egy igaz történet..., a másik, hogy a kérdőjelek kérdések maradtak, ajtót nyitottak meg, nem vitát.”

„Tetszett, hogy nem volt helyes és helytelen válasz a kérdésekre, hanem mindenkinek lehetett véleménye.”

„...érdekes volt más szemszögéből nézni a történetet.”

„Nagyon tetszett, hogy úgy vettünk ebben részt, hogy észre se vettük, hogy mennyi mindent megértettünk, és belesöpöpentünk abba a korbá/világba.”

„...számomra új nézőpontot nyújtott a dolgokhoz.”

„Meváltoztatta a szemléletmódom. A képek hatottak rám. Az egésznek volt egy sajátos hangulata. Tovább fogom adni olyanoknak, akik nem élhették ezt át.”

– *Milyennek látja a drámapedagógia iránt érdeklődő erdélyi magyar pedagógusokat? Milyen üzenetet tolmácsolna nekik?*

– Az erdélyi magyar drámapedagógusok legfőbb erényének a drámapedagógia (és persze a pedagógia) mellett való elköteleződést, az elhivatottságot, valamint a kitartást, az állandó, fáradhatatlan tanulási-továbbfejlesztési készséget és a kreativitást látom. Mon-

dom ezt nyugodt szívvel általánosítva, hivatkozva például arra a tényre, hogy a drámapedagógiával beoltottak, gyakorlatában jártasak száma az évek során nem csökken, sőt; hogy a képzésekre (tudomásom szerint) nagy számban jelentkeznek újak, kezdők, s végül támaszkodva arra a tapasztalatra, amelyet Erdély-járásom első éveiben más városokban – Szatmárnémetiben, Érmihályfalván, Csíkszeredában – tartott tanfolyamokon (amelyek lehetőségét külön köszönöm a szervezőknek!) szerezhettem.

Üzenetem pedig: Csak így tovább! Ne hagyjátok magatokat se elkeseríteni, se eltántorítani! Lássuk még egymást!

„Mindig éreztem a szép és igaz pillanatok iránti mély akarást”

Török László csecsemőkori ragadványneve *Dafti*. Ez a név talán ismerősebben cseng a nagyváradi, erdélyi olvasónak is, hiszen a drámapedagógiában – gyerekszínházasban eltöltött negyedszázad alatt ezt is megjelölte, ha továbbképzéseken fordult meg, darabokat rendezett, vagy publikált valamit. Jelenleg a Szalkszentmártoni Petőfi Sándor Általános Iskola 70 fős felsőtagozatán magyart, drámát és etikát tanít. Oda Szabadszállásról, lakóhelyéről jár át. Szabadszállás 24 évig volt fészke a Lajtorja gyermekszínházi csoportnak is, amely két évvel ezelőtt fejezte be működését. Miután „lekapcsoltam a villanyt a fejemben” – mondja Dafti a Bajdázó együttes dalával.

– *Ha Váradi Drámaműhely, akkor mi?*

– Elkötelezettség, otthonosság, szervezettség, adni és kapni akarás, motiváltság, személyesség, igényesség, szakmaiság, szeretet, összekacsintások, tradíció, házi pálinka és ének-cunamik.

Török László Dafti

– *Milyen módon kapcsolódik ehhez a közösséghez?*

– Megtisztelő meghívások alapján tarthattam felnőttképzés keretében foglalkozásokat az előző kérdés szavai által feltérképezett megkapó és maradandó élményt jelentő klímában. Rusz Csillák szinte állandó vendégei a kecskeméti, HOL-MI nevű, 25 éve létező drámapedagógiai módszertani vásárnak. Sokszor voltam ott is előadó, foglalkozásvezető. Felvillanyozó jelenlétük mindig erős motivációt jelentett. A Lajtorja csoporttal 13 országos gálán vettem részt. Öröm volt látni a nagyváradi gyerekeket, talán többször kellett volna alkalmat teremtenem a fontos és egyértelmű visszajelzésekre.

Felejthetetlen hangulatú esti éneklések Daftival

– *Országos Drámapedagógiai Napok Nagyváradon...*

– A 15. Országos Drámapedagógiai Napok kapcsán – 2013-ban – már készült egy hasonló beszélgetés, szívem szerint egy az egyben idéznék az akkori válaszaimból, egyrészt, mert azóta nem nagyon jártam arrafelé, másrészt, mert a véleményem semmit nem változott. Azt érzem, hogy mindig gondosan – pontosan megválasztott fókusz szerint találkozom a tanulni vágyókkal. Nekem mindig segítség, ha tudom a kereteket. Versfeldolgozó tanítási dráma; kép- és történetteremtő fantáziajátékok 100 percben 36 emberrel, forgószínpad-szerűen. Ezek korrekt „szerződtekések” olyan emberek közé, akikről – és itt idézem magamat – „mindig éreztem a szép és igaz, játékos és/vagy megrendítő pillanatok iránti mély akarást”. Kecskeméten olykor szomorkásan pillantunk össze a szervezőkkel a meg-megcsappanó létszám miatt. A nagyváradi részvételi arány sokszor elkápráztatott, az még inkább, hogy ez nem ment a családiasság rovására. Az együttlét apollói és dionüszoszi szakaszai is emlékezetesek. Jóleső kifacsartsággal rogytam le a vacsoraasztal mellé, amikor egymás után három csoporttal bolyongtam végig mondjuk Gianni Rodari fantáziavilágát. A vacsora utáni, izgalmasan éledező – gitárommal megsegített – bulihangulat pedig az élményréteg fontos eleme volt mindig.

– *Mit jelent önnek a drámapedagógia?*

– Ma már – sajnos – sokkal kevesebbet, mint pár évvel ezelőtt. Égi és földi dramaturgia rendezte át az életemet erre a redukált szintre. Nem nosztalgiazok, nem nyafogok

A 2012-es Országos Drámapedagógiai Napok keretében Rusz Csilla műhelye a drámapedagógia szülőértekezleten való alkalmazásáról

a hiányon. Örülök a korábbi teljességeknek. És hogy miért éppen a drámapedagógia? Hadd idézzem ide szó szerint a 2013-as válaszomat erre: „Talán a szó gyökere miatt: tenni, cselekedni. Az egész személyiséget szólítja meg, a teljes embert óhajtja bevonni valami teremtő aktusba. Már az első „szimatok” alapján (húsz évvel ezelőtt) megéreztem, hogy ez mérhetetlenül (a szó szoros értelmében: megmérhetetlenül) többet, mást kínál, mint a legfőképpen lexikális reprodukcióra berendezkedett iskolai oktatás. Számos alaphelyzetre ragadt meg azóta bennem. Most csak kettőt – hogy miért is izgalmas „drámásan” gondolkodni, részt venni tanulási helyzetek teremtésében.

„A diák aktív jelentésadó személyiség” – mondja Jonothan Neelands, az egyik alapmű írója. A dráma sok-sok izgalmas pillanatot ígérően számolja fel az egyirányú kommunikáció diákjának passzív befogadó szerepét.

„A dráma: igaz ember bajban.” Egy másik klasszikus, Dorothy Heathcote sűríti ilyen zseniális módon egy mondatba a mindenkori dráma-kerettantervek jó pár fejezetét.”

Lajtorja csoportommal időnként írtam reflektív szövegeket. Miért is jó egy drámajátszó-színjátszó közösségbe járni? Dani, aki ma már magyar-angol szakos gimnáziumi tanár, hatodikosként azt írta, hogy azért várja a hétfőt és a szerdát, mert jöhet Lajtorjára, és ott mindig valami jó történik. Ez a mondat megágyaz a hosszú távú emlékeknek. A sok jónak, fontosnak, amely ebben a hagyományos tanulási kereteket szétfeszítő dimenzióban történt, történik. S ez a fontos, ez a jó inkább mindig a folyamat, mintsem a cél. Amikor megtanulunk figyelni, gondolkodni, kifejezni, elmélyülni, alkalmazkodni,

nézőpontokat gazdagítani, megoldásokat keresni, egymás szemébe nézni és kimondani fontos dolgokat. Gyerekekkel, felnőttekkel sokszor megélhettem ezt. Nagyváradon is.

– Milyennek látja a drámapedagógia iránt érdeklődő erdélyi magyar pedagógusokat? Mit üzenne nekik?

– Az első kérdésre – talán – már az eddigiekben is válaszoltam. Megtoldanám, összegezném azzal a véleményemmel, hogy – szerintem – nagyon illik rájuk az a beállítódás, hogy nem alibi-módon, egy penzum teljesítése miatt vannak jelen a drámás pillanatokban, helyzetekben, hanem úgy, ahogy az alábbi József Attila-vallomás kifejezi. Sokat forgattam magamban ezt a négyesorosot. A hat – számomra – a dobókocka (s így a játék) non plus ultrája. De a költő s a versét magában mormoló itt nem áll meg. Lapot húz 19-re, tovább akar lépni (míg el nem ér ama síkra ...), mélyebbre hatolni. S erre a játék, a drámajáték az egyik legigazabb, legszebb lehetőség, amit megismerhettem szakmai életem során.

Ezt üzenem hát – szeretettel üdvözölve őket – az erdélyi magyar (dráma)pedagógusoknak. A mindig újat akarás ígését, a mégis daccal újra és újra játszható, játszandó élet-játék hitét, szeretetét!

„Hétért – magamat kérdem –

Rusz Csilla és kis tanítványai a 2019-es Országos Drámapedagógiai Napokon

adsz-e hatot?
Játszom. Azé az érdem,
ki játszhatott.”

„A szó legjobb értelmében műhely”

Józsa Kata drámapedagógus, közművelődési szakértő, a kecskeméti Drámapedagógiai Műhely egyik alapítója és vezetője, jelenleg a Hírös Agóra Kulturális és Ifjúsági Központ Nonprofit Kft módszertani programvezetője. Kérésünkre örömmel vállalta a Nagyváradi Drámapedagógiai Műhellyel kapcsolatos gondolatainak megosztását. Válaszait éppen a szeptemberi országos gyermekszínházfesztivál szünetében fogalmazta meg.

– A Nagyváradi Drámapedagógiai Műhely: nyitott, érdeklődő baráti-szakmai közösség. Derűs, közvetlen, rendkívül jólelkű emberek. A szó legjobb értelmében műhely, mert miközben egymást segítve dolgoznak, sokat tesznek azért, hogy a pedagógusok módszertani kultúrájának része legyen a drámapedagógia.

A kapcsolatunk régi gyökerű, közös fészekben nevelkedtünk, mindnyájan a jászvárosi kisvárosban, Jászfényszarun élő Kovács Andrásné, Rozika néni tanítványai vagyunk. Az ő inspirációja, karizmatikus egyénisége sokunkat indított el ezen a szakmai úton. Va-

Árnyszínház a 2012-es Országos Drámapedagógiai Napokon

lamikor a 90-es években, nyári Bakancsos drámapedagógiai táborában találkoztunk először.

A későbbiekben három alkalommal lehettem előadóként a váradi drámapedagógiai szakmai napok vendége. Kezdetektől megragadt az az őszinte elköteleződés, amit Rusz Csillák részéről tapasztaltam. Szervezték, vezették a programokat, és közben ellátták a résztvevőket, főztek ránk (hatalmas lábasban érkezett a töltött káposzta). Egy alkalommal Bárdi Márta családja önzetlenül átadta a lakását pár napra, hogy dramatikus játszótérként vezető barátaimmal vendégül láthassanak bennünket. Ez a civil kurázi nagy érték – a nem intézményesült formák és gesztusok jól kifejezik a személyes elköteleződést.

Az első alkalommal, több mint húsz éve, Rozika néni hívott el tanítani Nagyváradra. Csak asszisztensi feladatokat vállaltam (mondtam, hogy majd „viszem utána a krétát”), de hirtelen jött betegsége okán, az első napon mégis én álltam ott a negyvenfős, várakozással teli pedagóguskör előtt. Szép kihívás volt, ma is jó szívvel gondolok rá.

A drámapedagógia számomra a minőségi együttlétről szól. A közös játék, a színházi eszközök által cselekvő módon foglalkozunk egy témával, gondolattal, problémával. Módszer és szemlélet, amely a nyitott, érdeklődő befogadó és elfogadó személyiség fejlődését szolgálja.

Személyes munkámban jelenleg a népmesék dramatizálása, gyermek- és diákszínházi találkozók, közösségi programok játékkeretbe foglalása, drámajátzó táborok vezetése során van lehetőségem a drámás alkotómunkára.

Harminc éve alakítottuk meg a Kecskeméti Drámapedagógiai Műhelyt az Ifjúsági Otthonban. Évenkénti HOL-MI drámapedagógiai módszervásárunk visszatérő és kedves vendégei a nagyváradi drámások.

Hogy mit kívánok nekik?! Kívánom, hogy őrizzék meg értékes emberi-szakmai közösségüket, és még sokáig legyenek biztos bázisai a módszertani fejlődést, inspirációt, szakmai feltöltődést kereső erdélyi magyar pedagógusoknak.

„A lelkesedésükre, a tenni- és tanulni akarásukra csodálkoztam rá mindig”

Kis Tibor jelenleg Gödöllőn, a Petőfi Sándor Általános Iskolában dolgozik, előtte több mint harminc éven át Fóton tanított. Inkább rendezőnek, mint drámapedagógusnak gondolja magát. Körülbelül harminc éve rendez gyermek- és diákszínházi előadásokat.

– *Mi jut eszébe, amikor azt hallja: Nagyvárad Drámapedagógiai Műhely?*

– Nagyon sok élmény. Képzések Nagyváradon, Csíkszeredában. Életem nagyobbik részét olyan iskolákban töltöttem, ahol nagyon nehezen képezhető gyerekek voltak: romák, állami gondozottak. A nagyváradi képzéseken olyan pedagógusokkal találkoztam, akiket érdekel az, amit csinálnak. Kiegészítő kollégáim társasága után számomra ez újdonság volt. Rozika néni (Kovács Andrásné), amikor vonatkozik harminc feljöttel... Csíksze-

reda, ahol gyönyörűen éneklő óvó nénikkel anyáknapi műsort csináltunk. Nehéz epizód is volt. A Semmi című Janne Teller regényből vezettem foglalkozást. Három csoportban tartottam meg ugyanazt, kettőben működött, egyben nem. Volt egy házaspár, akik olvasták a regényt, nem tetszett nekik, és folyamatos fitymálásukkal tönkretették a foglalkozást. Azóta vallom (Roosevelt nyomán): azon dolgozz, ami működik. A lelkesedésükre, a tenni- és tanulni akarásukra csodálkoztam rá mindig. Rusz Csillával találtuk ki, hogy egy hivatalosan Szegeden rendezett gyermekszínhátszó rendezői tanfolyamot Nagyváradon tartunk meg. Meg is tartottuk...

A tanítás igazi élmény, ahol érezni az érdeklődést. A rendezői tanfolyamon egy rövidke Ratkó verset kellett a hallgatónak szituációba tenni. Az egyik kolléga ezt úgy oldotta meg, hogy román–magyar („bozgor”) szituációba tette; hátborzongatóan erős lett a jelenet. Egy foglalkozás, ahol Janus Pannoniust reppeltünk. Közös elemzések együtt látott darabokról. Csíkszeredában a Hamletet láttuk. Megosztó előadás volt. A legjobb magyarországi drámásokkal lehetett ezeken a képzéseken találkozni, úgyhogy a szakmai beszélgetések nemcsak a foglalkozásokon, hanem utána is folytatódtak. Ha azt hallom, hogy Nagyvárad Drámaműhely, akkor először is Csilla jut eszembe, illetőleg az a szűkebb, négy–öt fős csapat, aki önként és profi módon az egészet szervezi, irányítja.

Elsősorban személyes, baráti kapcsolat fűz a Várad Drámaműhely tagjaihoz. Csillával még Szegeden, a Százszorszép Gyermekházban ismerkedtem meg, legalább húsz éve.

Pillanatkép a 2013-as várad drámapedagógiai országos program egyik műhelyfoglalkozásáról

Volt velünk táborban Zamárdiban is. Mostanában inkább színjátszás, mint drámapedagógia kapcsán találkozunk, legutóbb Szegeden, az országos galán történt ez...

– *Beszéljen a Váradon szervezett Országos Drámapedagógiai Napokkal kapcsolatos közös munkájukról! Milyennek látja ezt a rendezvényt? Milyen élményeket őriz onnan?*

– Számomra az az elsődleges vagy alapélmény, hogy mennyi érdeklődő, nyitott pedagógus van Erdélyben. Egy magyarországi tanfolyamra lasszóval kell fogni az embereket, Erdélyben mindig komoly létszámot és minőséget látok. Nem tudom az okát. Közös munkáról olyan módon nem beszélhetünk, hogy közösen terveztük meg a dolgot. Csilláék szerveztek, találtak ki mindent, nekem csak annyi volt a teendőm, hogy tartsam meg a foglalkozásaimat. Nagyon erős közösségépítés is volt minden találkozón. Közös éneklések, táncházak, színházi bemutatók, amelyek amellet, hogy tartalmas együtt töltött időt jelentettek, a közös elemzésekre is alkalmat adtak. Emlékszem például egy Álltfarm előadásra... Egy diákcsoport bemutatója volt, nagyon komoly, érdekes vita követte: érdemes-e a diktatúráról szóló előadásban egy konkrét diktatúrához kötni a játékot, vagy izgalmasabb úgy, ha az általános irányba megy el a játék? Friss élményeim nincsenek, sok éve nem voltam már ezen a rendezvényen.

– *Miért éppen drámapedagógia?*

– Számomra a dráma és a színház életforma. Fiatalon sokáig keresgéltem, verseket, novellákat, regényt írtam, kerestem azt a területet, ahol alkotni tudok. Miután rájöttem, hogy közepes írónál nem lehet több belőlem, abbahagytam. Valamikor, pedagógusi pályám legelején ünnepi műsort kellett csinálnom. Először arra döbbsentem rá, hogy ez nem irodalomtanári munka, hanem teljesen más szakma, meg kellene tanulni. Másrészt azt tapasztaltam, hogy ez remek közösségfejlesztő terület. Így kezdődött. Aztán rengeteg képzés, munka, tábor és körülbelül tíz év elteltével már nemcsak hallgatója voltam a dráma-színjátszós tanfolyamoknak, hanem oktatója is. A baráti köröm is a színjátszás köré szerveződött. Azért a drámát választottam, mert itt találtam meg a munkámban azt, ahol alkotni lehet. Hosszú idő telt el, amíg megtanultam, hogy hogyan lehet közösen, a gyerekekkel együtt alkotni. Lehet, hogy túl sokszor fordul elő a szövegben az alkotás szó, nem véletlenül. Ez adja az emberséget az embernek, és ha a pedagógiát is e köré lehet szervezni, akkor a mindennapi robotnak van célja. Amikor az elkészült mű önállóvá válik, amikor már nem tudsz belenyúlni, amikor saját magától, illetőleg a gyerekektől éli saját életét, akkor hátradőlsz, és nézel valamit, amit ti együtt teremtettetek, és nélkületek nem született volna meg. Ennél nagyszerűbb érzést nem ismerek, ezért érdemes egy tízperces előadásra legalább száz munkaórát szánni. És sohasem ugyanaz, sohasem ismétlődik. Még ha ugyanazt rendezed is, más gyerekekkel más lesz a munkafolyamat is, a végeredmény is. Ezért nincs kiegészés, mert nincs az unalomig visszatérő ismétlődés

Mondják, hogy csak évek, évtizedek múlva látja a pedagógus a munkájának gyümölcsét. Egy példával szeretném megmutatni, hogy ez nem biztos, hogy igaz. Egy csoportommal Gilgamest játszottunk. A főszereplő, a Gilgamest alakító fiú felvételizett középiskolába. A felvételi beszélgetésen ott volt az iskola igazgatója is. Megkérdezte a srá-

cot, hogy mi a hobbija, mit csinál szabadidejében. Ő a színjátszást említette. Az igazgató kérte, hogy mutasson be egy jelenetet. Hát, egyedül sajnos nem tudok, válaszolta a srác, de ha tetszik segíteni, akkor szívesen. A történet vége, hogy az öltönyös igazgatót lefekette a padlóra, és eljátszotta Enkidu siratását. Azt hiszem, erre színpadi rutin nélkül nem lett volna képes. Más: az inárcsi színjátszókkal jóban voltunk. Mindig megnéztek bennünket, mi is őket. Egy versenyen Pilinszky összeállítást játszottunk. Egy inárcsi színjátszó lány megkérdezte, hogy milyen versekből vannak a szövegek. Nem tudtam mind felsorolni, ezért ő elkezdett kutakodni. Később mesélte, hogy ez indította a pályán, azóta egyetemi oktató, középkori irodalmat kutat. Ezek mind erősítik az embert, hogy van célja és értelme a munkájának. Még egy utolsó szilánk. Ratkó verses összeállítást játszottunk. Nagyon vette a közönség, hatalmas ovációt kaptak a játsszók. Egy volt színjátszóm mondta, akivel csak táborban dolgoztam, és velük is csináltam annak idején Ratkó etűdöket, hogy az előadást nézve több mint egy évtized mélyégből jöttek elő számára képek, hangulatok, szövegek, és ez nagyszerű érzés volt.

Dramapedagógiai foglalkozás gyerekekkel a 2013-as országos programon

– A körükben szerzett élmények alapján milyeneknek látja a drámapedagógia iránt érdeklődő erdélyi magyar pedagógusokat?

– Nyitottaknak. Tettrekészeknek. Tanulni, alkotni akaróknak.

– *Mit üzenne arrafelé?*

– Én a pályám vége felé járok, ez a 41. tanévem. Ha egész életemben teljes hasonulást és János vitézt tanítottam volna, vagy a pályát hagytam volna már ott, vagy teljességgel kiégtem volna. A dráma, a színjátszás a pedagógus számára is terápia, kiégés elleni tréning. Hiszen neked kell kitalálnod, neked kell megoldanod, és a gyereket is neked kell olyanná nevelni, aki ki tud találni, meg tud oldani helyzeteket, szituációkat.